
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2013 (год. XXII), ISSN 2367-8585

РЕЦЕНЗИИ

Тодор Моллов. *Етнология и медиевистика.*
Топоси. Имена. Светци.
Изд. Веста, 2012 г.

Близкото ни сътрудничество в продължение на три десетилетия ме прави пристрастен свидетел на забележителното научно израстване на Тодор Моллов, затова отдавам предимство на казаното от етнолога Маргарита Карамихова (в становището ѝ при избора му за професор) за важната негова заслуга, а именно „отлично разработеният метод за реконструкция, който превръща всеки негов текст в модел за изследване“. В най-пълна мяра тази преценка се отнася за последната му книга *Етнология и медиевистика. Топоси, Имена. Светци* (2012). Жанрово определена „като статии и студии“, тя всъщност е със строго съблюдавана главна цел да въведе знаменателните топоси, имена и светци в картината за свят у българите, производна от модела за свят (посветените им изследвания, появили се в различни години, са доработвани с оглед на цялото). В този смисъл става дума за монография с почти равни по обем пет раздела: *Етнокултурното отношение към Времето. Календар. Светци; Етнокултурното отношение към Пространството. Топоними; Етноконфесионални рефлексии; Топоси, имена и сюжети и По пътя към Новото време. Трансформации.*

В своето научно развитие заменил фолклористичната призма с по-обхватната етнологичка оптика, а в крайна сметка постигнал и очакванията от методите на социалната и културната антропология,

Тодор Моллов използва огромния фолклорен масив от текстове, подреден в електронно издание от самия него, за да пристъпи към „сравнително убедителна реконструкция на някаква изначална ситуация, породена в контекста на по-ранния модел на света и неговата мултитекстуална картина за свят”. В тока на многовековното битие и на двете – картината за свят и модела на света – са посочени и критичните исторически моменти на натиск върху тях (падане на царството, очакван свършек на света, заплаха за етноконфесионалната идентичност), в които диалогът между текстовете на двете подсистеми на етничната култура става много по-активен и с преноси от едната в другата. Това от своя страна според Тодор Моллов ги прави не противопоставни, а взаимодопълващи се в цялата етнична култура през Средновековието и етноложкото не е изследователска методологична платформа само за етнографите и фолклористите, но и за всички старобългаристи (лингвисти, литератори, археографи, археолози и др.). При тази уговорка своя истински смисъл добива и избраното заглавие за монографията *Етнология и медиевистика*. И както всяка студия и статия в нея е модел за изследване, така и изследваните топоси, имена и светци са в еднаква мяра образци на постигнатото от Тодор Моллов, поради което се отказвам от изреждането им.

Етноложката оптика, приложена по този начин от Тодор Моллов, несъмнено е евристична и направените от него открития могат да бъдат проверени чрез ползата за българската историография и за историята на Българската църква. Така заявената още в заглавието историчност на студията *Воинската Задушница на Петровден през 895 г. и българския фолклор* буди любопитството и среща неверието от факта, че е позната по песенни текстове от местата на сраженията с угрите през 895 г. Новата атрибуция на *Учително евангелие* (II) от Мария Спасова доведе до откриването на фрагменти в неделните поучения от май и юни, описващи ситуация на обсада на града, в който ги произнася архиепископът на България, а това означава, че сраженията за деблокирането на Дръстър са приключили в края на юни, около Петровден (29 юни). Тодор Моллов отнася хрононима Полерания към реалии от X в. в картината за свят у българите, което се потвърждава и от монографията на Искра Христова-

Шомова *Служебният Апостол в славянската ръкописна традиция* (2012). В нея е посочено (с. 652), че паметта на св. Полихрония (непозната за гръцките образци) се среща в българските преписи на Служебния апостол от XIII в. и в Пантелеймоновото евангелие от XIV в. (и двата преписа отвеждат към преславски изводи от IX–X в.). За това своеобразно почитане у българите на св. Полихрония (24 април) като майка на св. Георги има отправка от Искра Христова-Шомова към публикация на Тодор Моллов от 2007 г. В монографията на Климентина Иванова *Bibliotheca hagiographica Balcano-Slavica* (2008) се появи сведение за открит от нея препис на *Повест за кръстното дърво* на поп Йеремя Български, в чийто край доксологичната формула съдържа „Трисвета Троица“ (с. 212). Доколкото българският патриарх Герман, светителствал при очаквания свършек на света през 992 г., е познат от послеслова към неговия сборник като „служител на Трисветата Троица“, то и слънчевият календар в старобългарския превод на Книга на Енох (2Енох) е актуализиран в определения от Тодор Моллов „натиск върху картината за свят“ в края на X в. (в извлечения от 2Енох създаването на календара се приписва именно на поп Йеремя Български).

Сред откритията на Тодор Моллов най-важното е за въпросния „натиск“ при критичните моменти в етничното битие. Такъв е периодът от падането на Велики Преслав през 972 г. до очаквания свършек на света през 992 г. Именно нуждата от всички свои налични ресурси в етничната култура е извикала на живот и слънчевия календар в 2Енох. При еднотипно формулиране на заглавията на първите два от петте раздела (*Етнокултурното отношение към Времето* и *Етнокултурното отношение към Пространството*), предпочитанието към Времето също е значещо. Двете подсистеми на етничната култура са взаимодопълващи се, но процесът при етнокултурното усвояване на Пространството е засвидетелстван предимно във фолклорните извори, докато етнокултурното усвояване на Времето – в паметниците на професионалната подсистема, а и при него „натискът при криза“ е по-осезаем.

И ако търсенето на сюжет за поредното научно изследване е било и остава важна грижа за Тодор Моллов, ползата от сполучливия му избор се изявява, когато той е уловен от читателя, за да се справи

чрез него с многообразието от факти, постановки и постижения на няколко невинаги сродни дисциплини. Според мен сюжетът за цялата монография е зададен именно в първия раздел и в първата студия в него – *Слънчевият календар в 2Енох – старобългарските употреби*. Както самият календар, така и привлечената за прочита му розета от Плиска, от „камък за препъване“ (с календара и с розетата са се занимавали мнозина) е превърнат след разгадаването си в „крайъгълен камък“ за цялата книга, в която, заложил на диалога между старобългаристите, Тодор Моллов утвърждава новата изследователска траектория на нашата медиевистика.

Анчо Калянов